



ÇEVİRİ: TAHİRİN YÜREK

YAZ ALBERT CAMUS

13. BASKI

can
modern



ALBERT CAMUS

YAZ

Can Modern

L'Été, Albert Camus

© 1954, Éditions Gallimard, Paris

© 1994, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 1994

13. basım: Mart 2019, İstanbul

Bu kitabın 13. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Emrah Serdan

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak baskı: Saner Basım Hizmetleri San. ve Tic. Ltd. Şti.

Maltepe Mah. Litros Yolu 2. Matbaacılar Sit. No: 2/4 2BC 3/4

Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 35382

İç baskı ve cilt: Arı Matbaası

Davutpaşa Cad. Emintaş Kâzım Dinçol San. Sit. No: 81/39,

Topkapı, İstanbul

Sertifika No: 31900

ISBN 978-975-07-2644-6

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750726446

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 31730

ALBERT CAMUS

YAZ

DENEME

1957 NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

Fransızca aslından çeviren

Tahsin Yücel

♥can

Albert Camus'nün Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Yabancı, 1982

Mutlu Ölüm, 1991

Tersi ve Yüzü, 1992

Yolculuk Günlükleri, 1993

İlk Adam, 1994

Başkaldıran İnsan, 1995

Düğün / Bir Alman Dosta Mektuplar, 1995

Sürgün ve Krallık, 1996

Sisifos Söyleni, 1997

Düşüş, 1997

Veba, 1997

Asturya'da İsyân / Bütün Oyunlar 1, 2015

Caligula / Bütün Oyunlar 2, 2015

Yanlışlık / Bütün Oyunlar 3, 2015

Sıkıyönetim / Bütün Oyunlar 4, 2015

Adiller / Bütün Oyunlar 5, 2015

ALBERT CAMUS, 1913'te Cezayir'de dünyaya geldi. Cezayir Üniversitesi'nde sürdürdüğü felsefe öğrenimini sağlık nedenleriyle yarıda bıraktı. 1938'de Paris'e gitti, ilk yapıtları *Tersi* ve *Yüzü* ve *Düğün* bu dönemde yayımlandı. Edebiyat dünyasına asıl girişini, 1942'de yayımlanan *Yabancı* adlı romanı ve *Sisifos Söyleni* başlıklı felsefi denemesi belirledi. Birbirini tamamlayan bu iki yapıtta, varoluşçu izler taşıyan "saçma" felsefesini geliştirdi. *Başkaldıran İnsan*, *Yaz*, *Sürgün* ve *Krallık* isimli eserleriyle hem edebiyat hem de düşünce alanlarında yetkinliğini kanıtladı. *Mutlu Ölüm* ve *İlk Adam* adlı romanları ölümünden sonra yayımlandı. 1957'de Nobel Edebiyat Ödülü'ne değer görülen ve bugün XX. yüzyıl edebiyat ve düşünce dünyasının en önemli isimlerinden biri kabul edilen Camus, 1960'ta bir trafik kazasında yaşamını yitirdi.

TAHSİN YÜCEL, 1933'te Elbistan'da doğdu. Galatasaray Lisesi'ni ve İÜ Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi (1960). Varlık Yayınları'nda çevirmenlik ve yazı işleri müdürlüğü yaptı. Öykü derlemeleri, romanları, bilimsel araştırmaları ve kuramsal yazılarının yanı sıra, Balzac, Flaubert, Daudet, Gide, Simenon, France, Proust, Camus, Sartre, Malraux ve Duras gibi önemli Fransız yazarların yapıtlarını dilimize kazandıran Yücel, 1984'de Azra Erhat Çeviri Üstün Hizmet Ödülü'ne, 1997'de Fransız hükümeti Palmes Académiques Nişanı'na değer görüldü. Tahsin Yücel 2016 yılında aramızdan ayrıldı.

“Ama sen, sen
duru bir gün için dođdun...”

HÖLDERLIN

İçindekiler

Sunuş	13
Minotauros ya da Oran Molası	15
Badem Ağaçları	39
Prometheus Cehennemde	43
Geçmiş Olmayan Kentler İçin Küçük Rehber.....	49
Helena'nın Sürgünlüğü	55
Gizlem	61
Tipasa'ya Dönüş.....	69
Denizin Bağrında	79

Sunuş

Albert Camus *Yaz*'ı 1954 yılında, yani *Yabancı* ile *Sisifos Söyleni*'nden on iki, *Veiba*'dan yedi, *Başkaldıran İnsan*'dan üç yıl sonra yayımlar. Öyleyse, en ünlü yapıtların ardından geldiğine göre, bu yapıtı bir olgunluk çağı ürünü olarak mı değerlendirmek gerekir? Bir ölçüde, evet: Kitabın ilk ve en uzun denemesi 1939'dan, ikincisi 1940'tan kalmaz; ama geri kalanlar *Yabancı*'dan, son ikisi de *Başkaldıran İnsan*'dan sonradır. Gene de bu kitap daha çok bir gençlik yapıtı izlenimi uyandırır insanda, hem de yazarının, "Tipasa'ya Dönüş"te gördüğümüz gibi, bayağı içli bir dille, yitirilmiş gençlikten söz etmesine karşın.

Hiç kuşkusuz, ilk denemenin günahı çok bu izlenimde: "Minotauros ya da Oran Molası", hem oldukça eski bir tarihte yazılmıştır, hem de, birçok yönden, bir alıştırma, bir anlatım çalışması havası taşır. Ancak izlenimimizin gerçek kaynağı, Camus'nün bu yapıtta durmamacasına çocukluğunun ve gençliğinin toprağının: Cezayir'in çevresinde dönmesidir. Üstelik, *Yaz*'dan bize yansıdığı biçimiyle, Cezayir hem yoksulluğuyla arı bir gençliğin anılarıyla dolup taşar, hem de doğası ve tarihiyle aynı ölçüde arı ve genç bir ülkedir. Böylece, bir baştan bir başa, bir gençlik havası soluruz.

Ancak, iş gençlik toprağı, gençlik özlemi ve gençlik izleğiyle bitmez. Gençlik izleği belirgin izlektir, ama, derinden derine, başka izleklere, örneğin doğa izleğine bağlanır. Gerçekten, doğaya, dağına, denizine ve güneşine neredeyse bağırsal bir sevgi duymuş, onda kendine bir sığınak, düşüncelerine bir

yanıt aramış, ışığında tüm yaşam felsefesinin imgesini bulmuş olan Camus, *Yaz*'da da Cezayir'in sıcak ve aydınlık doğasından eskil Yunan'ın doğanın ve insanın hiçbir şeyini yadsımayan ölçülü ve ışıklı düşüncesine uzanır. Böylece, Avrupa'nın kapıldığı yıkıcı tutkuyu yalınlığı ölçüsünde hayranlık verici bir mantıkla yargılar. Hatta, zaman zaman, kendimizi *Başkaldıran İnsan*'ın sonlarına doğru solumaya başladığımız o eşsiz Akdeniz ikliminde buluruz.

Şaşılabilecek bir yanı da yoktur bunun: Camus aynı temel düşüncüyü birkaç yapıtta birden işlemeyi bir alışkanlığa dönüştürmüştür; bir yapıttan bir başka yapıta geçerken de sürekli geliştirilen bir düşüncenin bir yamacından bir başka yamacına geçer, böylece *Veba*, *Yabancı*'yı yanıtlar, *Başkaldıran İnsan* da *Sisifos Söyleni*'ni. *Yaz* da bütünüün ayrılmaz bir parçasıdır: Camus burada da İkinci Dünya Savaşı sonrasının Batı'sını benzersiz bir açık görüşlülükle yorumlar, sorunlarına ölçü ve adalete dayalı çözümler arar. Şu var ki, baştan ve sondan ikişer, üçer yıl bir yana bırakılınca, neredeyse tüm bir yazarlık yaşamını kapladığından, bu küçük kitap aynı zamanda bir dört yol ağız olarak çıkar karşımıza. Üstelik, o kendine özgü ölçülülüğüyle, Camus'nün kendinden söz etmeyi göze aldığı, kişiliği ve yapıtı konusunda oluşmuş düşünceler üzerine kendi düşüncelerini dile getirdiği kitaptır.

Kısacası, bir başyapıt olmasa bile, *Yaz* da Albert Camus'nün derin duyarlığına ve soylu düşüncesine tanıklık eder, hem de 1939 denemesinden başlamak üzere.

TAHSİN YÜCEL

MİNOTAUROS YA DA ORAN MOLASI¹

Pierre Galindo'ya

Çöl kalmadı artık. Ada kalmadı. Oysa gereksinimini duyuyoruz. Dünyayı anlamak için bazı bazı ona sırtımızı dönmemiz gerekir; insanlara daha iyi yardım edebilmek için bir an onları kendimizden uzak tutmamız gerekir. Ama güç kazanmamız için zorunlu yalnızlığı, usun toparlandığı ve gözüpeklığın ölçüsünün alındığı uzun soluğu nerede bulmalı? Büyük kentler kaldı. Ancak, bunun için de birtakım koşullar gerekiyor.

Avrupa'nın önümüze serdiği kentler geçmişin uğultularıyla fazla dolu. Deneyimli bir kulak, kanat sesleri seçebilir buralarda, ruhların çırpınısını seçebilir. Yüzyılların, devrimlerin, görkemin baş dönmesini duyar insan. Batı'nın çılgınlık içinde kurulduğunu anımsar. Bu da aradığı sessizliği sağlamaz ona.

1. Bu deneme 1939'da yazılmıştı. Bugünkü Oran kentinin ne olabileceğini kestirebilmek için okurun bunu anımsaması gerekir. Gerçekten, bu güzel kentten gelen tutkulu karşı çıkışlara bakarak tüm kusurlarına çare bulunduğu (ya da bulunacağına) inanıyorum. Bu denemede övülen güzelliklerse, tam tersine, özenle korunmuştur. Oran mutlu ve gerçekçi bir kent, yazarlara gereksinimi yok artık: Turist bekliyor.

(1953)

Paris yürek için bir çöldür çoğu kez, ama, kimi saatlerde, Père-Lachaise Mezarlığı'nın yukarisından bir devrim yeli eser, bu çölü birdenbire bayraklarla, yenik düşmüş yüceliklerle doldurur. Birtakım İspanyol kentleri de böyledir, Floransa ya da Prag da. Mozart olmasa Salzburg dingin bir kent olurdu. Ama, arada bir, Salzach'ın üzerinde, cehenneme dalan Don Juan'ın zorlu ve gururlu çılgılığı dolaşır.

Viyana daha sessiz görünür, kentler arasında bir genç kızdır. Burada taşların yaşı üç yüz yılı geçmez, gençlikleri de hüznü bilmez. Ama Viyana, tarihin bir dört yol ağzıdır. Çevresinde imparatorlukların çarpışmaları çınlar. Gökyüzünün kanla kaplandığı kimi akşamlar, Ring'in anıtları üzerinde, taştan atlar havalanır gibi görünür. Her şeyin gücü ve tarihi dile getirdiği bu kısacık anda, Polonya süvarilerinin atılışları altında, Osmanlı İmparatorluğu'nun gümbürtülü çöküşü açıkça duyulabilir. Bu da yeterince sessizlik sağlamaz.

Hiç kuşkusuz, Avrupa kentlerinde bulmaya geldiğimiz içi dolu sessizlik güzeldir. En azından, yapmaları gerekeni bilen insanlar için. Buralarda yoldaşlarını seçebilirler, benimseyebilir ya da bırakabilirler. Otel odasıyla Saint-Louis Adası'nın emektar taşları arasında bu yolculuğa kaç insan dalmıştır! Doğrudur, kimileri de yalıtılmışlıktan ölmüştür burada. Birinciler, ne olursa olsun, burada gelişme ve kendilerini kesinleme nedenleri buluyorlardı. Hem yalnızdılar, hem değildiler.

Yüzlerce yıllık tarih ve güzellik, çevrimini tamamlamış binlerce yaşamın ateşli tanıklığı, Seine boyunca kendilerine eşlik ediyor, aynı zamanda hem geleneklerden, hem fetihlerden söz açıyordu. Ama gençlikleri bu yoldaşlığı istemeye yöneltmekteydi onları. Bir gün gelir, can sıkıcı olur. Rastignac, Paris kentinin korkunç küflenmişliği karşısında, "Şimdi ikimiz kaldık, çık karşıma!" diye hay-

kırır.¹ İkisi, evet, ama bu da fazla!

Çöl de bir anlam kazandı, fazlasıyla şiir yüklediler çöle. Dünyanın tüm acıları için benzeri bulunmaz bir yer. Oysa, bazı bazı, yürek kesinlikle şiirsiz yerler ister. Descartes, düşünüm evrenine kapanması gerekince, kendi çölünü: Çağının en tüccar kentini seçer. Burada yalnızlığını ve belki de, yiğitçe şiirlerimizin en büyüğünü yaratma olanağını bulur: “Birincisi (ilkelerin), kendim açıklıkla tanımadıkça hiçbir zaman hiçbir şeyi doğru diye benimsememektir.” Bu denli tutkulu olmayabilir, gene de aynı özlemi duyabilirsiniz. Ama, üç yüzyıldır, Amsterdam müzelerle doldu. Şiirden kaçıp taşların dinginliğini bulmak için, başka çöllere, başka ruhsuz ve desteksiz yerler gerekir. Oran, işte bunlardan biri.

Sokak

Oranlıların kentlerinden yakındıklarını sık sık işitmişimdir: “İlginç yer yok burada.” İyi de siz böylesini istemezsiniz ki! Kimi akıllı kişiler, sanata ya da düşünmeye birçok kişi el ele vermeden hizmet edilemeyeceği ilkesine bağlı olarak², bir başka dünyanın törelerini bu çöle uyarlamayı denediler. Sonuç ortada: Biricik eğitici çevreler, poker oyuncularının, boks heveslilerinin, *boule*³ hastalarının ve bölgesel kurumların yerleri olarak kalıyor. Buralarda, en azından doğallık egemen. Ne olursa olsun, öyle bir büyüklük var ki, yükselişe elvermiyor. Durumu gereği verimsiz. Onu bulmak isteyenler de

1. Balzac'ın *Goriot Baba*'sının ünlü kahramanı, romanın sonunda böyle haykırır. (Ç.N.)

2. Gogol'ün Klestakov'uyla Oran'da karşılaşırız. Esner, sonra da şöyle der: “Seziniyorum ki, yüce bir şeylerle uğraşmak gerek.” (Ç.N.)

3. (Fr.) Küçük güllerle oynanan bir oyun. (Ç.N.)

“çevreler”i bırakıp sokağa iniyorlar.

Oran’ın sokakları toza, çakıl taşlarına ve sığağa adanmış. Yağmur yağdı mı ortalık tufan ve çamur denizi. Ama ister yağmur yağsın, ister güneş parlasın, dükkânlar hep aynı tuhaf ve saçma havayı sürdürür. Avrupa’nın ve Doğu’nun tüm beğeni yoksullukları burada buluşmuş. Burada, karmakarışık bir biçimde, mermer tazılar, dans eden kuğulu kızlar, yeşil galalitten avcı Diana’lar, disk atıcılar ve harmancılar, kısacası doğum günü ve düğün armağanı olarak kullanılan ne varsa, satıcının ve alaycı bir iblisin durmamacasına şöminelerimizin üstüne getirdiği can sıkıcı kalabalıktan ne varsa, hepsini bulursunuz. Ama bu beğenisizlikte dayatma burada her şeyi bağışlatan bir barok görünüşe bürünür. İşte, bir vitrinde, tozdan görünmeyen bir kutuda sunulmuş şeyler: çarpık ayaklarıyla çirkin mi çirkin alçı modeller, “150 franga gözden çıkarılan” bir dizi Rembrandt deseni, “şaka tuzaklar”ı(!), üç renkli kâğıt para cüzdanları, bir XVIII. yüzyıl pasteli, tüylü bir mekanik sığa, yeşil zeytin saklamak için Provence suyu şişeleri ve tahtadan yapılmış, hayasızca gülen iğrenç bir Meryem heykeli. (Yönetim de, bilmeyen kalmasın diye, ayakları dibine bir yazı koymuş: “Tahta Meryem heykeli”.)

Oran’da şunları bulabilirsiniz:

1. Tezgâhı kirden parlamış, sinek ayakları ve sinek kanatlarıyla beneklenmiş, bomboş olmasına karşın patronu hep gülümseyen kahveler. “Küçük kahve” on iki paraydı, büyüğü on sekiz.

2. Fotoğraf kâğıdının bulunmasından bu yana tekniğini hiç mi hiç geliştirmemiş fotoğrafçı dükkânları. Dirseğini bir konsola dayamış yalancı-bahriyeliden ağaçlık bir fon önünde, belini iyice sıktırılmış, kolları sarkık gelinlik kıza değin, görülmedik, sokaklarda rastlanması olanaksız

türler sergiler. Doğal portreler söz konusu olmadığını söylemek bile gerekmez; birer yaratımdır bunlar.

3. Eğitici bir cenaze levazımcısı bolluğu. Oran'da insanlar başka yerlere göre daha çok ölüyor da ondan mı, hayır, ancak burada sorunu daha çok büyüttüklerini sanıyorum.

Bu tüccar halkın sevimli saflığı tanıtım alanına dek uzanır. Bir Oran sinemasının tanıtımında, üçüncü sınıf bir filmin ilanını okuyorum. “Şatafatlı”, “görmekli”, “olağanüstü”, “büyüleyici”, “altüst edici”, “korkunç” sıfatları çıkıyor karşıma. Sonuçta, yönetim, halka kendisine bu şaşırtıcı “gerçekleştirim”i sunabilmek için göğüslediği büyük özverilerden söz ediyor. Bununla birlikte, bilet fiyatları artırılmayacakmış.

Bunun yalnızca Güney'e özgü abartma eğiliminden kaynaklandığını sanmak yanlış olur. Bu eşsiz tanıtımın yazarları ruhbilimsel yetilerini de ortaya koyuyorlar. Bu ülkede iki gösteri, iki meslek, hatta, çoğu zaman, iki kadın arasında bir seçim yapmak söz konusu olur olmaz duyulan ilgisizlik ve uyuşukluğu yenmek söz konusu. İnsanlar zorunlu olmadıkça karar vermezler. Tanıtım da bunu iyi bilir. Orada da, burada da, azma nedenleri aynı olduğundan, Amerikansı boyutlar alır.

Oran sokakları yerel gençliğin iki temel hazzı, yani ayakkabı boyatma ve bu ayakkabılarla bulvarda gezinme konusunda da aydınlatır. Bu hazların ilki konusunda doğru bir görüş edinmek için, ayakkabınızı bir pazar sabahı, saat onda Galliéni Bulvarı'nın boyacılarının eline bırakmanız gerekir. O zaman, yüksek koltuklardan birine tünür, mesleğine tutkun bir insanın (Oran boyacıları gözle görülür biçimde böyledir) en ilgisiz kişilerde bile uyandırdığı özel hoşnutluğun tadını çıkarabilirsiniz. İnceden inceye yapılır her şey. Birkaç fırça, üç tür bez, yağla karıştırılmış cila: Yumuşak fırçanın altında doğan ku-

sursuz parıltı karşısında, işlem bitti sanabilirsiniz. Ama aynı tutkulu el parlak yüzey üzerine gene cila sürer, ovar, donuklaştırır, cilayı derinin odağına dek yedirir, o zaman, aynı fırça altında, derinin derinliklerinden çıkmış bir çift ve gerçekten kesin parıltı fişkırtır.

Böylece elde edilen tansıklar daha sonra uzmanlar önünde sergilenir. Bulvardan çıkarılan bu hazzı ölçebilmek için, gençliğin her akşam kentin tüm anayollarında gerçekleşen maskeli balolarında bulunmak gerekir. Gerçekten de, Oran “sosyete”sinin gençleri, on altıyla yirmi arasında, şıklık örnekçelerini Amerikan sinemasından alır, akşam yemeğine gitmeden önce kılık değiştirirler. Sol kulağın üzerine yatırılmış ve sağ gözün üzerine indirilmiş fötr şapkadan dışarıya taşan dalgalı ve kremli saçlar, saçların yerini alacak ölçüde kocaman bir yakanın içinde sıkışmış boyun, koca bir iğneyle tutturulmuş, mikroskobik kravat düğümü, oyluk ortasına kadar inen ve beli kalçaların hemen yanında ceket, kısa ve açık renk pantolon, ayakkabıları üç kat topukları üzerinde pırıl pırıl bu gençlik, her akşam, kaldırımlar üzerinde, şaşmaz güvenini ve kunduralarının demirli ucunu çınlatır. Her şeyde Clark Gable’in havasına, çıkıntularına ve üstünlüğüne öykünür. Bu nedenle, kentin eleştirel bakışlı kişileri, bu gençleri, genel olarak, umursamaz bir söyleyişin güzelliğiyle, “Clark’lar” diye adlandırır.

Ne olursa olsun, Oran’ın büyük bulvarları, akşamüstleri, kötü çocuk gibi görünmek için her çabaya katlanan bir sevimli delikanlılar ordusunca doldurulur. Oranlı genç kızlar da, oldum olası bu yufka yürekli gangsterlere adanmış olduklarını sezdiklerinden, aynı biçimde büyük Amerikan yıldızlarının makyajını ve şıklığını sergilerler. Bu nedenle aynı kem gözlüler onları da “Marlène’ler” diye adlandırır. Böylece, akşam bulvarlarında, palmyelerden gökyüzüne doğru bir kuş çılgılığı yükseldi-

ği zaman, onlarca Clark ve Marlène, kendilerini bir saatliğine kusursuz yaşamların baş dönmesine bırakmış olarak, yaşamaktan ve görünmekten mutlu, birbirleriyle karşılaşır, birbirlerini süzer ve değerlendirirler. O zaman, kıskançların deyimiyle, Amerikan kurulunun toplantıları başlar. Ama bu oyunlarla hiçbir ilgisi bulunmayan otuzunu aşmışların acılığı sezilir bu sözcüklerde. Gençliğin ve romansının bu günlük toplantılarının değerini bilmezler. Gerçekte, Hindu yazınında karşılaştığımız kuş meclisleridir bunlar. Ama Oran bulvarlarında hiç kimse varlık sorununa el atmaz, hiç kimse kusursuzluğun yolunu aramaya kalkmaz. Kanat çırpımlar, sorguçlu kabarmalar, yosma ve utkun güzellikler, geceyle birlikte silinen kaygısız bir şarkının parıltısı kalır kala kala.

Klestakov'u buradan duyar gibiyim: "Yüce bir şeyle uğraşmak gerekecek." Ne yazık! Bunu da yapabilir. Yüreklendirilmeyegörsün, birkaç yıla varmadan çölü şenlendiriverecektir. Ama, şimdilik, biraz kapalı bir ruh, boyalı ama gene de coşturma yeteneğinden yoksun, yosmalığa öykünmeyi hiç beceremediğinden, kurnazlığı hemen ortaya çıkan genç kızlar geçitiyle bu kentte özgürlüğe kavuşmalıdır. Yüce bir şeyle uğraşmak! Siz şunlara bakın, daha iyi: kayadan oyulmuş Santa-Cruz, dağlar, dümdüz deniz, azgın yel ve güneş, limanın kocaman vinçleri, trenler, hangarlar, rıhtımlar ve kentin kayalığına tırmanan dev yokuşlar ve kentin içinde bu oyunlar ve bu sıkıntı, bu gümbürtü ve bu yalnızlık. Tüm bunlar gerçekten de yeterince yüce değil belki. Ama bu fazla kalabalık adaların büyük değeri, buralarda yüreğin iyice çıplak kalmasıdır. Sessizlik yalnızca gürültülü kentlerde olanaklı artık. Descartes, yaşlı Balzac'a¹ Amsterdam'dan

1. Guez de Balzac (1595-1654), XVII. yüzyılın ünlü yazarlarından. (Ç.N.)

şöyle yazar: “Her gün, sizin ağaçlık yollarınızda dolaşabildiğiniz ölçüde özgür ve rahat olarak, bu büyük kalabalığın kargaşası içinde dolaşacağım.”¹

Oran’da çöl

Oranlılar, hayranlık verici bir görünüm karşısında yaşamak zorunda kalınca, bu korkunç durumdan kurtulmanın yolunu çirkin mi çirkin yapılarla örtünmekte bulmuşlar. Denize açık, akşam meltemiyle yıkanıp serinlemiş bir kent bekler insan. Ancak, İspanyol Mahallesi² bir yana bırakılırsa, denize sırtını dönmüş, bir sümüklüböcek gibi kendi çevresinde dönerek kurulmuş bir kent bulursunuz. Oran katı bir gökyüzüyle örtülmüş, dairesel ve sarı bir koca duvardır. Başlangıçta, insan labirentte dolaşır, Ariadne’nin³ göstergesi olarak denizi arar. Ama pas renginde ve bunaltıcı sokaklarda dönüp durur ve sonunda, Minotauros Oranlıları yer: Sıkıntıdır bunun adı. Uzun zamandır, Oranlılar başıboş dolaşmıyorlar. Yem olmaya boyun eğdiler.

İnsan Oran’a gelmeden taşın ne olduğunu bilemez. Bu tozlu mu tozlu kentte, taş kraldır. Öylesine sevilir ki, satıcılar kâğıtların dağılmasını önlemek ya da yalnızca göstermek için vitrinlerinde sergilerler. Sokaklar boyunca yığarlar; bir yıl sonra, yığın hep aynı yerde durduğuna göre, hiç kuşkusuz gözleri şenlendirmek için yaparlar bunu. Başka yerde, şiirini bitkiden alan şey, burada taşın yüzünü alır. Tecim kentinde karşılaşılabilecek yüz dola-

1. Bu güzel sözlerin anısına saygı nedeniyle olacak, Oran’da Cogito Club adıyla bir konferans ve tartışma kurumu kurulmuş.

2. Ve yeni açılan Front-de-Mer Bulvarı.

3. Yunan mitolojisine göre Ariadne, Theseus’un labirentin içinde yolunu bulmasına ve böylece Minotauros’u öldürmesine yardım etmişti. (Ç.N.)

yında ağacı tozlar özenle örtmüştür. Dallarından kekre ve tozlu bir koku dökülen, taşlaşmış bitkilerdir bunlar. Cezayir’de, Arap mezarlıkları o bilinen hoşluğu sunar. Oran’da, Ras-el-Ain Koyağı’nın yukarısında, bu kez denize karşı, mavi gökyüzüne yapışmış durumda, güneşin kör edici yangınlar çıkardığı tebeşirimsi ve ufalanabilir taş alanlarıdır bunlar. Toprağın bu kemik yığınları ortasında, erguvan rengi bir sardunya, uzaktan uzağa, görünümüne yaşamını ve taze kanını verir. Tüm kent taşlı bir kabuk içinde donmuştur. Planteurs’den bakılınca, kendisini saran yalılarlar öylesine kalındır ki görünüm madensel olmak yüzünden gerçekdışı olur. İnsan kovulmuştur buradan. Bunca ağır güzellik bir başka dünyadan gelir gibidir.

Eğer çöl tek kralı gökyüzü olan, ruhsuz bir yer olarak tanımlanabilirse, o zaman Oran, peygamberlerini bekliyor demektir. Kentin tüm çevresinde ve yukarısında, Afrika’nın sert doğası gerçekten yakıcı çekicilikleriyle donanmıştır. Üzerine örtülen uğursuz dekoru parçalar, her evin arasında ve tüm çatıların üzerinde zorlu çılgınlıklar koparır. Santa-Cruz Dağı’nın yamacında bir yola tırmanacak olursanız, göreceğiniz ilk şey Oran’ın dağılmış ve renkli küpleridir. Ama biraz daha yukarı çıktınız mı yaylayı çevreleyen tırtık tırtık yalılarlar kızıl hayvanlar gibi denizin içine çöküverir. Biraz daha çıkın, büyük güneş ve yel çevrintileri kayalık görünümün dört bir yanına düzensizce dağılmış, çapaçul kenti örter, havalandırır, karıştırır. Burada karşı karşıya gelen, görkemli insan karğası ve hiç değişmeyen denizin sürekliliğidir. Tepenin yamacındaki yola doğru altüst edici bir yaşam kokusu yükselmesi için bu kadarı yeter.

Çölde amansız bir şey vardır. Oran’ın madensi göğü, tozla sıvalı sokakları ve ağaçları, her şey, her şey yüreğin ve kafanın kendi kendilerini de, adına insan denilen biricik nesnelere de hiçbir zaman unutamadıkları bu kalın

ve duygusuz evreni yaratmaya katkıda bulunur. Burada yaşanması zor sığınaklardan söz ediyorum. Floransa ya da Atina üzerine kitaplar yazılır. Bu kentler öyle çok Avrupalı düşünür yetiştirmiştir ki bir anlamları bulunması gerekir. İnsanı içlendirecek ya da coşturacak her şey vardır onlarda. Anılarla beslenen ruhun belirli bir açıklığını yatıştırırlar. Ama hiçbir şeyin usu çekmediği, çirkinliğin bile adsız olduğu, geçmişin hiçe indirmediği bir kent sizi nasıl içlendirebilir? Boşluk, sıkıntı, umursamaz gökyüzü, nedir bu yerlerin çekici yanı? Yalnızlıktır kuşkusuz, bir de, belki, yaratık. Belirli bir insan ırkı için, yaratık, güzel olduğu her yerde, acı bir yurttur. Oran da onun binlerce başkentinden biri.

Oyunlar

Oran'da, Fondouk Sokağı'nda, Le Central Sporting Club, gerçek meraklılarca beğenileceğini söylediği bir boks gecesi düzenlemiş. Bu da, açık anlatımıyla, afiştaki boksörler birer yıldız olmaktan çok uzak, kimileri ringe ilk kez çıkıyor; bunun sonucu olarak, dövüşçülerin bilgisine güvenemeseniz de yüreğine güvenebilirsiniz, demektir. Bir Oranlı, "kan akacağı" yolunda kesin bir sözle elektriklendirdi beni, bu akşam ben de gerçek meraklılar arasında bulunuyorum.

Görünüşe bakılırsa, meraklıların hiç de öyle düzgün bir yer istedikleri yok. Gerçekten de, kireçle sıvanmış, keskin bir biçimde aydınlatılmış, kıvrıntılı sac la örtülü bir tür garajın dibinde bir ringe hazırlanmış. İplerin çevresine bir dörtgen oluşturacak biçimde açılır kapanır iskemleler dizilmiş. Bunlar "onur yerleri". Uzunlamasına sıralar da dizilmiş ve salonun dibinde, burada bulunan beş yüz kişiden hiçbirinin büyük kazalara neden olmadan mendilini bile çıkaramayacağı olgusu nedeniyle



Dağa, denize, güneşe, doğaya derinlemesine bir sevgi duymuş, kendisine bir sığınak, düşüncelerine bir yanıt aramış ve Akdeniz ışığında bütün yaşam felsefesinin imgesini bulmuş olan Albert Camus bu kitabında, Cezayir'in sıcak ve aydınlık doğasından Antik Yunan'ın ölçülü ve ışıklı düşüncesine uzanır. Avrupa'nın kapıldığı yıkıcı tutkuyu, yalın olduğu kadar hayranlık uyandıran bir mantıkla yargılar. Böylece ortaya çıkan Akdeniz bilinci Albert Camus'nün mutluluk etiğini yaratır. Yaz adı altında topladığı bu metinler, her zaman olduğu gibi, yazarın başka metinleriyle bağlantılıdır; bu nedenle bu denemeleri, Camus'nün *Düğün ve Bir Alman Dosta Mektuplar*, *Tersi ve Yüzü*, *Sürgün ve Krallık* adlı kitaplarıyla bir bütün içinde düşünmek gerekir.

